

М. Д. ГІНЗБУРГ
(Харків, Україна)

ТЕРМІНОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ СЯ-ДІЄСЛІВ В УКРАЇНСЬКИХ ФАХОВИХ ТЕКСТАХ

Проаналізовано терміни та дефініції основних понять, потрібних для викладання правил уживання *ся*-дієслів, і запропоновано чіткий критерій, що дає змогу однозначно відрізнити питомі, властиві українській мові зворотні та безособові конструкції із *ся*-дієсловами від невластивих, накиннутих.

Ключові слова: процес, дія, *ся*-дієслово, перехідність / неперехідність, зворотність, безособовість, суб'єкт, об'єкт.

Інтеграція України в європейській економічний та правовий простір вимагає найближчими роками розробити й ухвалити тисячі стандартів та інших нормативних документів (НД), ідентичних європейським. Перш ніж починати таку складну і велику роботу, треба сформулювати та ухвалити чіткі й однозначні правила викладання цих документів, які б повністю відповідали нормам сучасної української мови. Одним із проблемних питань є правила вживання дієслів з афіксом *-ся* (далі – *ся*-дієслів), що за даними І. В. Козленко [13, с. 56] становлять приблизно третину від загальної кількості всіх українських дієслів.

Сутність проблеми з цими дієсловами полягає в тому, що кожен розробник НД, як образно каже О. А. Сербенська, “має свою ‘картотеку’ готових блоків, звідки бере їх переважно механічно” [25, с. 20]. Проте ці блоки часто-густо побудовані не за українськими, а за російськими мовними нормами, бо “першою професійною мовою для більшості українців була мова російська, тому в діловій сфері ще досі чути ‘російський акцент’. Це стосується й мовних одиниць лексичного рівня, і різноманітних синтаксичних конструкцій” [19, с. 3]. А російська мова широко вживає *ся*-дієслів у пасивних конструкціях, тоді як, на думку І. Р. Вихованця, “у сучасній українській мові, на противагу російській, майже відсутній середній компонент – пасивні дієслівні форми з постфіксом *-ся* на позначення теперішнього та інших значень часу, характерні для російської мови. <...> Замість російських пасивних особових дієслівних форм теперішнього часу з постфіксом *-ся* в українській мові використовують дієслівні форми активного стану, пор.: рос. *Мягкий знак пишется после мягких согласных в конце слова* – укр. *М'який знак пишемо після м'яких приголосних у кінці слова*” [3, с. 9]. Таких самих поглядів дотримується К. Г. Городенська, яка вважає, що з українських пасивних конструкцій треба вилучити ті, “до складу яких входять дієслова недоконаного виду з постфіксом *-ся*, котрий традиційно вважали типовим засобом творення пасивних форм до перехідних дієслів недоконаного виду. Це зумовлено тим, що в синтаксичній системі української

мови згадані пасивні конструкції, на противагу іншим слов'янським мовам¹, опинилися на крайній периферії” [5, с. 243].

Проте й сьогодні значна кількість розробників НД “відчувають труднощі в розрізненні мовних засобів, властивих кожній з мов. Нездатність відрізнити українські конструкції від російських пояснюється психофізіологічними особливостями двомовних людей, які звикли до своєї першої мови й мимохіть переносять її риси в другу” [19, с. 3]. Це стосується навіть до українців, що виросли в питомому українськомовному середовищі й відчувають неприродність пасивних конструкцій із *ся-дієсловами* у буденному мовленні, проте вживають їх у фаховому. Наочним прикладом цього може бути класичний підручник Б. М. Кулика [14, с. 264], де автор чітко зазначає неприродність речень *Нимидорою поливалася розсада на грядках* та *Матір'ю варився куліш*, хоч, як це не дивно, речення *Тематика наукової роботи членів кафедри затверджується Вченою радою університету* на цій самій сторінці не викликає заперечення в автора.

Отже, вельми актуально сформулювати чіткі правила вживання *ся-дієслів* у НД, а для цього потрібна системна й однозначно зрозуміла термінологія.

Мета цієї статті – ґрунтуючись на працях провідних мовознавців, запропонувати несуперечливі терміни та дефініції основних понять, потрібні для викладання зазначених правил, і чіткі критерії, що дали б змогу однозначно відрізнити природні українські конструкції від неприродних.

1. Термін для позначання дієслів з афіксом *-ся*. Дієслово з афіксом *-ся* в багатьох авторитетних виданнях, наприклад в енциклопедії “Українська мова” (2004), позначено терміном *зворотні дієслова* [29, с. 201]. На нашу думку, тут лексичне значення терміна не відповідає позначуваному ним поняттю. Бо дієслова з афіксом *-ся* – це поняття морфологічне і словотвірне, а зворотність – це поняття семантичне, яке відбиває спрямованість процесу. Ця невідповідність спричинює термінологічну плутанину, коли в одних авторитетних джерелах, наприклад, в енциклопедії “Українська мова” (2004) [29, с. 201], усі дієслова з афіксом *-ся* названо зворотними, а в інших, виданих практично одночасно, наприклад, у підручниках “Сучасна українська літературна мова” (2002) [27, с. 372] та “Українська мова” (2003) [31, с. 375], закликають відрізнити зворотні дієслова від форм пасивного стану. У довіднику “Сучасна українська мова” (1996) [28, с. 95] зворотні дієслова визначено як “лексико-граматичний розряд неперехідних дієслів, в яких пасивне значення (??? – М. Г.) формується постфіксом *-ся*: *одягатися, будуватися, сміятися*”, а разом з тим зазначено, що “не належать до зворотних дієслів форми пасивного стану типу: *Питання розглядається міністерством*”.

На потребі обрати термін, який охоплював би всі дієслова з афіксом *-ся*, незалежно від їхнього значення, наголошує Р. П. Михайлик [18, с. 2] і зазначає, що “в українській граматичній традиції поряд з терміном ‘зворотні дієслова’ часто вживаються назви ‘дієслова з часткою *-ся*’, ‘дієслова з афіксом *-ся*’, ‘дієслова з постфіксом *-ся*’, ‘дієслова на *-ся*’”. Дослідниця обрала “термін ‘дієслова на *-ся*’, тому що”, на її думку, “він найпрозоріший, найточніший, а головне – об’єднує всі дієслова, до складу яких входить афікс

¹ Подане в [22, табл. 1] порівняння засобів різних слов'янських мов показує, що в деяких західнослов'янських мовах (наприклад, польській) ситуація щодо пасивних конструкцій аналогічна до української

-ся” [18, с. 2]. Проте, на нашу думку, замість терміносполуки дієслова на *-ся* доцільніше вжити однослівного терміна *ся-дієслова*, як це зроблено в статті І. В. Козленко [13].

2. Плутанина з уживанням термінів *процес* і *дія*. Ці терміни дуже важливі для формулювання правил. Проте їх уживають у різних значеннях. *Процес* – це загальнонаукова категорія (англ. *general scientific category*, рос. *общенаучная категория*), яка позначає змінювання // змінення будь-якої системи або послідовне змінювання її станів [16, с. 244]. Як відомо, загальнонаукові категорії конкретизуються, прив’язуючись до предмета досліджування окремих наукових дисциплін, і стають спеціальнонауковими категоріями (англ. *special scientific category*, рос. *частнонаучная категория*). Зокрема у мовознавстві *процес* розглядають як семантичну категорію, що є категорійним значенням дієслова як частини мови, абстрагованим від конкретних лексичних значень окремих дієслів [5, с. 12]. На нашу думку, саме в цьому значенні доцільно вживати терміна *процес*.

Окрім цього родового значення, терміна *процес* уживають у вузькому (видовому) значенні, наприклад, у терміносполуці *предикат процесу*, позначаючи нею предикати, яким “властива ознака динамічності”, проте “на противагу предикатам дії предикати процесу вказують на динамічну ситуацію, що не передбачає активного виконавця дії, а стосується суб’єкта процесів, які ним не породжуються й активно та безпосередньо не стимулюються” [4, с. 96].

У словнику [17, с. 242], зазначено, що *процес* (фр. *procès*, нім. *Vorgang*, англ. *process*, італ. *processo*, рос. *процесс*) – це “термін, отриманий з лат. *processus* ‘який проходить’ для позначання загального поняття, до якого зводяться різні поняття, подані дієсловом: поняття дії (*frapper* ‘бити’, ‘стукати’), становлення (*croître* ‘рости’), стану (*demeurer* ‘проживати’)”. Отже, пропонуємо називати ці предикати – *предикатами становлення*. Цей термін задовольняє вимозі відповідності лексичного значення терміна позначуваному поняттю, бо *становлення* – виникання, творення чого-небудь у сукупності характерних ознак і форм; формування когось, чогось у процесі розвитку [2, с. 1384].

Аналогічно, терміном *дія* треба позначати різновид *процесу*, що його породжує й безпосередньо стимулює суб’єкт. І не вживати цього терміна в інших значеннях, зокрема як категорійне значення дієслова.

3. Відмінність між семантичними і граматичними поняттями. У традиційних граматиках, наприклад [31, с. 373–374; 28, с. 113–114], ґрунтуючись на морфологічному критерії прямого додатка, поділяють усі дієслова на дві групи (перехідні і неперехідні) та визначають другі як такі, що передають “стан або дію, яка не спрямована на якийсь предмет” [31, с. 374]. Така класифікація непослідовна і не дає змоги термінологічно розділяти перехідність процесу як семантичне поняття від перехідності дієслова як морфологічної категорії. У [5, с. 247–248] запропоновано покласифікувати дієслова на три групи: прямо-перехідні, непрямо-перехідні та неперехідні, що краще відбиває відмінність граматичних понять від семантичних.

Так усі процеси позамовної дійсності поділяємо на дві групи. *Перехідний процес* (англ. *transitive process*, рос. *переходный процесс*) – процес, спрямований і який поширюється на об’єкт, що не є суб’єктом. А *неперехідний процес* (англ. *intransitive process*, рос. *непереходный процесс*) – це процес, не спрямований і який не поширюється на жоден об’єкт, що не є суб’єктом.

Оскільки граматики відбиває позамовну дійсність з огляду на свої норми, то класифікація дієслів за перехідністю складніша, ніж класифікація процесів, і ґрунтується на суто формально-морфологічному критерії, пов'язаному з додатком, якого вимагає чи не вимагає дієслово у певному значенні. Отже, *перехідне дієслово* (англ. *transitive verb*, рос. *переходный глагол* [1, с. 104]) – це дієслово, що має повноцінне, завершене значення тільки в поєднанні з додатком, який уточнює значення дієслова, повністю розкриває його зміст, конкретизує його. Наприклад: *складати – складати механізм і складати іспит; розв'язати – розв'язати вузол і розв'язати задачу, піклуватися – піклуватися про успіх і піклуватися про дітей*. Залежно від граматичної форми додатка перехідні дієслова поділяють на прямо-перехідні та непрямо-перехідні. *Прямо-перехідне дієслово* (англ. *transitive verb proper*, рос. *собственно-переходный глагол* [1, с. 105; 21, с. 203], *прямо-переходный глагол* [21, с. 203]) – перехідне дієслово, що вимагає прямого додатка, наприклад: *будувати (що?) дім, отримати (що?) результат, читати (що?) газету*. *Непрямо-перехідне дієслово* (син. *посередньо-перехідне дієслово* [15, с. 323], англ. *indirect-transitive verb*, рос. *косвенно-переходный глагол* [1, с. 103]) – це перехідне дієслово, що вимагає непрямого додатка: *досягати (чого?) мети, сміятися (з кого / чого?) з друга, посміхатися (до кого?) до колеги, дякувати (кому?) працівникам, спиратися (на що?) на досвід, турбуватися (про що?) про результат, дивитися (на що?) на картину, керувати (чим?) відділом, керуватись (чим?) настановою*. *Неперехідне дієслово* (англ. *intransitive verb*, рос. *непереходный глагол* [1, с. 103]) – це дієслово, для розкриття значення якого взагалі не потрібен додаток: *іти, бігти, рости, ходити, обідати, одягатися*. Тому при неперехідних дієсловах не може бути ані прямого, ані непрямого додатка [9, с. 183–186].

Зауважимо, що семантичне та граматичне розуміння перехідності не завжди збігаються. Так, дієслова *любити, кохати, ненавидіти* керують прямим додатком: *Діти любили (кого/що?) вчительку; Дівчина кохає (кого/що?) хлопця; Боєць ненавидів (кого/що?) ворога*. Тобто з погляду граматики це прямо-перехідні дієслова, тоді як з погляду семантики вони називають не дії, а стани, що виникають під впливом чинників, зовнішніх стосовно суб'єкта стану [4, с. 98, 101]. Отже, тут ідеться не про процес, який переходить із суб'єкта на об'єкт, а про неперехідний процес, зосереджений у сфері суб'єкта. Додатки у цих прикладах називають не об'єкти, а спричинювачі або спонукачі стану.

Відповідно треба термінологічно відрізнити семантичні поняття “суб'єкт” і “об'єкт” від граматичних – “підмета” і “дodatка”. Часто-густо така плутанина виникає під впливом англійської мови, де термінами *subject* і *object* у граматиці позначають “підмет” і “дodatок”, а в логіці та семантиці – “суб'єкт” й “об'єкт”.

Українська мова має можливість на рівні однослівних термінів розрізнити ці поняття і не потребує двослівних термінів на кшталт *логічний (семантичний) суб'єкт* і *граматичний суб'єкт, логічний (семантичний) об'єкт* і *граматичний об'єкт*, що є кальками англійських термінів *logical subject* і *grammatical subject, logical object* і *grammatical object*.

Залежно від активності / пасивності розрізняють діяча (активного суб'єкта) та пасивного суб'єкта. *Діяч (активний суб'єкт, рос. действитель, деятель, производитель действия)* – активний, зазвичай наділений волею та свідомістю учасник ситуації, що витрачає власну енергію в процесі діяльності [1, с. 31; 11,

с. 8, 23]. Діяча-істоту зазвичай позначають терміном *агенс* (англ. *actor, agent*, рос. *агенс, агент* [1, с. 31]), а діяча-неістоту – терміном *елементив* [24, с. 13, 150].

Пасивний суб'єкт – це суб'єкт, який не виявляє активності. Пасивним суб'єктом є суб'єкт у предикатах становлення чи предикатах стану. Навіть коли в предикатах становлення суб'єктом є істота, вона не є діячем, а процес становлення відбувається за законами природи, які не залежать від суб'єкта. Так само у предикатах стану особа-суб'єкт є не діячем, а суб'єктом стану, перебування у якому ніяк не пов'язане з її активністю.

Поняттю “агенс” протиставлено поняття “пацієнс”. *Пацієнс* (англ. *patient*, рос. *пациенс*, від лат. *patiens* – “той, хто терпить, страждає”) – це пасивний учасник ситуації, що зазнає змін від неконтрольованих ним зовнішніх впливів [11, с. 256; 24, с. 539–540]. Ключовим у цій дефініції є наявність зовнішнього впливу, тобто перехідного процесу. Тому, на нашу думку, помилковим є широке тлумачення *пацієнса* як будь-якого пасивного учасника неперехідного процесу. Наприклад, не можна погодитися з Т. В. Жеребило [11, с. 256], що в реченнях *малюк спить* та *капельюх злетів* іменники *малюк* і *капельюх* є пацієнсами, бо такий підхід не дає змоги відрізнити *пацієнса* від *суб'єкта*. На нашу думку, *малюк* дійсно є пасивним учасником ситуації, але не пацієнсом, а суб'єктом стану. Тоді як *капельюх*, за такого погляду на ситуацію, є суб'єктом дії, тобто *елементивом*. Щоб вони стали *пацієнсами*, треба подати процес як перехідний, наприклад: *мати заколисала малюка, вітер збив капельюха*.

4. Основні семантичні розряди українських *ся-дієслів*. Аналізуючи тексти, можна виділити чотири основні значення, у яких уживають *ся-дієслів* (рис. 1). Оскільки більшість *ся-дієслів* багатозначні, то, щоб сформулювати правила їхнього слововживання, розглядатимемо окремі лексико-семантичні варіанти (ЛСВ), під якими розуміємо *ся-дієслово* в одному з його лексичних значень, тобто єдність мовної форми та певного лексичного значення. При цьому зазначимо, що різні ЛСВ того самого *ся-дієслова* зазвичай належать до різних семантичних розрядів.

Первинним й основним значенням для *ся-дієслів* є зворотне значення (англ. *reflexive meaning*, рос. *возвратное значение*), що в широкому розумінні є значенням неперехідного процесу, суб'єкт якого водночас є об'єктом. Це значення поєднує різні відтінки зворотності – від конкретних процесів, зосереджених, замкнених на суб'єктові, до дуже широкої загальної співвіднесеності із суб'єктом [9, с. 183; 20], зокрема його постійних і характерних неперехідних процесових здатностей (властивостей). Речення із *ся-дієсловами* у зворотному значенні (далі – зворотні конструкції) завжди підметові (рис. 1).

На рис. 1 виділено дев'ять різновидів зворотного значення, для яких запропоновано системні² українські терміни, побудовані за такою моделлю, яка, з одного боку, унаочнює через родову ознаку зв'язок позначених ними понять з родовим поняттям “зворотне значення”, а з другого боку, явно показує через видові ознаки відмінність кожного видового поняття від інших співпідпорядкованих. Як випливає з табл. 1, п'ять з цих термінів є загальноновизнаними, один

² Системними вважаємо терміни, які самою своєю формою відображають зв'язки між позначеним поняттям та іншими поняттями в межах певної класифікації, тобто якщо: у різних термінах тими самими терміноелементами передають ті самі ознаки; а поняття одного класифікаційного рівня позначають термінами, побудованими за однією моделлю.

обрано з наявних в літературі варіантів, а три запропоновано саме з огляду на вимогу системності.

Зворотне значення ся-дієслів у підметових реченнях відповідає нормам української мови [26, с. 26–28], тому ся-дієслів у цьому значенні можна широко вживати у фахових текстах.

Рис. 1. Основні значення ся-дієслів³.

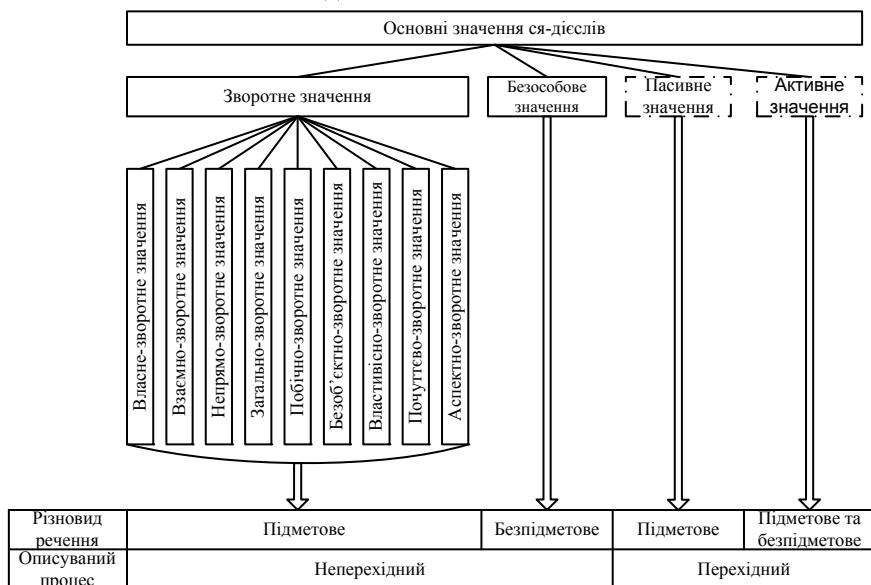

Табл. 1. Термінологія на позначання різновидів зворотного значення

Запропонований термінологічний прикметник	Альтернативні українські термінологічні прикметники	Англійські та російські відповідники
<i>власне-зворотний</i> [29, с. 201; 28, с. 95; 27, с. 372; 14, с. 174; 12, с. 332; 18, с. 10]	–	<i>reflexive-transitive, возвратно-переходный</i> [1, с. 82], <i>собственно-возвратный</i> [23, с. 617; 10, с. 416]
<i>взаємно-зворотний</i> [29, с. 201; 28, с. 95; 27, с. 373; 14, с. 174; 12, с. 332; 18, с. 10; 9, с. 188]	–	<i>reciprocal-reflexive, взаимно-возвратный</i> [1, с. 74; 23, с. 617; 10, с. 416]
<i>непрямо-зворотний</i> [29, с. 201; 28, с. 95; 27, с. 372; 12, с. 332]	–	<i>indirect-reflexive, косвенно-возвратный</i> [1, с. 153; 23, с. 618; 10, с. 418]
<i>загально-зворотний</i> [29, с. 201; 28, с. 95; 27, с. 372–373; 12, с. 332; 18, с. 11]	–	<i>general-reflexive, общевозвратный</i> [1, с. 153; 23, с. 618; 10, с. 417]

³ На рис. 1 штрих-пунктиром подано значення, що не відповідають нормам української літературної мови.

Запропонований термінологічний прикметник	Альтернативні українські термінологічні прикметники	Англійські та російські відповідники
<i>побічно-зворотний</i> ⁴ [27, с. 372]	–	<i>побочно-возвратный</i> [23, с. 618]
<i>безоб'єктно-зворотний</i> [29, с. 201; 28, с. 95; 18, с. 12; 9, с. 188]	<i>активно-безоб'єктний</i> [14, с. 174; 12, с. 333], <i>потенційно-активний</i> [27, с. 373]	<i>reflexive-intransitive, возвратно-непереходный</i> [1, с. 81-82], <i>активно-безобъектный</i> [23, с. 618; 10, с. 419], <i>безобъектно-возвратный</i> [21, с. 77]
<i>властивісно-зворотний</i>	<i>пасивно-безоб'єктний</i> [14, с. 174], <i>п а с и в н о - я к і с н и й</i> [12, с. 333], <i>якісно-характеризуючий</i> [27, с. 373]	<i>passive-qualitative</i> [1, с. 314], <i>характеризующе-качественный</i> [23, с. 618], <i>потенциально-качественный</i> [23, с. 609–610], <i>пассивно-качественный</i> ⁵ [1, с. 314; 10, с. 419]
<i>почуттєво-зворотний</i>	<i>зворотньо-пасивний</i> [12, с. 333]; <i>пасивно-зворотні</i> [9, с. 188]	<i>reflexive-passive, возвратно-пассивный</i> [1, с. 82; 10, с. 419]
<i>аспектно-зворотний</i>	<i>подовжено-підсилювальний</i> [14, с. 174] <i>внутрішньо-видові відтінки</i> [30, с. 314]	<i>intensive-reflexive, усилительно-возвратный</i> [1, с. 105; 10, с. 421]

Так само природним для української мови є вживання *ся*-дієслів у безособовому значенні (англ. *impersonal meaning*, рос. *безличное значение* [1, с. 64]), що передає певний стан як самодостатній, безвідносний до будь-якого діяча. З огляду на це підмета, який би називав діяча, у реченнях із *ся*-дієсловами в цьому значенні (далі – безособові конструкції) немає і не може бути [31, с. 506], тому вони безпідметові (рис. 1). Зазвичай безособове значення *ся*-дієслів передає стан природи (*розвиднитися, випогодитися*) або фізичний (психічний) стан істоти (*дихатися, писатися*), який не постає як наслідок її свідомої волі, свідомо спрямованого бажання [30, с. 91]. Суб'єкт стану може бути не названий (нульовий суб'єкт) або при дієсловах, що стосуються до істоти, поданий

⁴ Побічно-зворотне значення передає процес як контакт або зіткнення з предметом, причому цей предмет своєю наявністю нібито стимулює, породжує сам процес, робить його можливим: *триматися за перила, братися // узятися за ручку двері, чіплятися // учепитися за руку, стукатися // стукнутися об мур, спіткатися // спіткнутися об поріжок*. Уважаємо, що це окреме значення, а не різновид власне-зворотного, як це подано в [27, с. 373].

⁵ Ці три російські терміни відбивають різні ознаки того самого мовного явища [6, с. 19–20]. Термін *характеризующе-качественный* акцентує на тому, що процес, названий таким *ся*-дієсловом, характеризує властивість неістоти, яка є підметом. Термін *потенциально-качественный* наголошує на тому, що присудок недоконаного виду теперішнього часу передає необмежену кратність процесу з відтінком потенційності, а для підмета-неістоти цю потенційну можливість вияву процесу (завжди або за певних умов) сприймають як властивість, що характеризує зазначену неістоту. Термін *пассивно-качественный* увиразнює властивість предмета, що виявляється внаслідок зовнішнього впливу.

непрямим додатком у давальному відмінку (непрямий суб'єкт), а присудок має форму третьої особи однини теперішнього чи майбутнього часу або форму середнього роду однини минулого часу (*мені добре живеться, не працюватиметься, не спалося, не їлося, не дрималося*) [29, с. 45; 9, с. 189, 208].

Отже, українська мова природно вживає ся-дієслів там, де мовець розглядає процес як неперехідний, тобто такий, що не має об'єкта взагалі або об'єкта, відокремленого від суб'єкта. Тому неперехідність / перехідність процесів і є тим критерієм, що дає змогу відрізнити питомі, властиві українській мові зворотні та безособові значення від невластивих, накиннутих. Конкретні приклади конструкції із ся-дієсловами, що ілюструють запропоновану на рис. 1 класифікацію, наведено в [7-8].

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. – 2-е изд. стереотип. – М. : Советская энциклопедия, 1969. – 608 с. – Режим доступа : http://www.classes.ru/grammar/174.Akhmanova/source/worddocuments/_51.htm.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2005. – 1728 с.
3. Вихованець І. Дієслівно-іменниковий граматичний тип української мови // Українська мова. – 2012. – № 2. – С. 3–10.
4. Вихованець І. Р. Нариси з функціонального синтаксису української мови / Відп. ред. К. Г. Городенська. – К. : Наукова думка, 1992. – 224 с.
5. Вихованець І, Городенська К. Теоретична морфологія української мови: академічна граматики української мови / За ред. І. Вихованця. – К. : Унів. вид-во “Пульсари”, 2004. – 400 с.
6. Гаврилова В. ІІ. Аспектуальная и залоговая характеристика сказуемых медиальных конструкций // Типология вида / аспекта: проблемы, поиски, решения: Сб. науч. ст. / Отв. ред. Е. Я. Титаренко. – Симферополь : ДИАЙПИ, 2014. – С. 17–30. – Режим доступа : http://www1.nas.gov.ua/institutes/iium/Structure/Departments/Department5/soc_staff/Documents/tipologija-vida-aspekta.pdf.
7. Гінзбург М. Д. Класифікація значень ся-дієслів в українських текстах / М. Д. Гінзбург // Стиль і текст, 2015. – Вип. 16. – С. 34–48.
8. Гінзбург М. Д. Правила вживання ся-дієслів у фахових українських текстах / Михайло Гінзбург // Вісник Нац. ун-ту “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – Львів : Вид-во Національного університету “Львівська політехніка”, 2016. – № 842. – С. 3–17. – Режим доступу: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_Wisnyk842/TK_wisnyk842_1_ginzburg.htm
9. Горпинич В. О. Морфологія української мови: Підручник. – К. : ВЦ “Академія”, 2004. – 336 с.
10. Грамматика русского языка / В. В. Виноградов, Е. С. Истрина, С. Г. Бархударов. – М. : Изд-во АН СССР, 1960. – Т. 1: Фонетика и морфология. – 720 с.
11. Жеребило Т. В. Словарь лингвистических терминов. – Изд. 5-е, испр. и доп. – Назрань : ООО “Пилигрим”, 2010. – 486 с.
12. Жовторбюх М. А., Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови: Частина І. – К. : Вища школа, 1972. – 404 с.
13. Козленко І. Інфінітив і стан // Українське мовознавство : міжвідом. наук. зб. – К. : ВПЦ “Київський університет”, 2011. – Вип. 41. – С. 55–67.
14. Кулик Б. М. Курс сучасної української літературної мови. – К. : Радянська школа, 1948. – 332 с.
15. Курс сучасної української літературної мови / За ред. Л. А. Булаховського. – К. : Радянська школа, 1951. – Т. І. – 520 с.
16. Лебедев С. А. Философия науки: краткая энциклопедия (основные направления, концепции, категории). – М. : Академический Проект, 2008. – 692 с.
17. Марузо Ж. Словарь лингвистических терминов. – М. : Изд-во иностр. лит-ры, 1960. – 436 с.

18. *Михайлик Р. П.* Семантико-граматична структура дієслів на -ся в сучасній українській мові : Автореф. дис. ... канд. філ. наук : 10.02.01 / НАН України. Інститут української мови. – К., 1995. – 16 с.
19. *Непийвода Н. Ф.* Помічник кожному на щодень // Українська ділова і фахова мова: Практ. пос. на щодень / Укл. : М. Д. Гінзбург, І. О. Требульова, С. Д. Левіна, І. М. Корніловська; за ред. М. Д. Гінзбурга. – К. : “Фірма “ІНКОС”, Центр навч. літ-ри, 2007. – С. 3–4.
20. *Олешик Л.* Структурні особливості та прагматично-функціональні параметри рефлексивного показника в українській, англійській та іспанській мовах // Вісник Львівського університету. Серія іноземні мови. – Львів : Видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2009. – Вип. 16. – С. 239–249. – Режим доступу : http://lingua.lnu.edu.ua/Visnyk/visnyk/Visnyk_16/articles/Oleshyk.pdf.
21. *Розенталь Д. Э., Теленкова М. А.* Словарь-справочник лингвистических терминов. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1985. – 399 с.
22. *Русанівський В. М.* Порівняльно-типологічна характеристика дієслівного стану в сучасних слов'янських літературних мовах: Доповіді рад. делегації на VI Міжнар. з'їзді славистів (Прага, серпень 1968 р.). – К. : Наукова думка, 1968. – 37 с.
23. *Русская грамматика / Н. Ю. Шведова* (гл. ред.). – М. : Наука, 1980. – Т. 1: Фонетика. Фонология. Ударение. Интонация. Словообразование. Морфология. – 784 с.
24. *Селіванова О. О.* Лінгвістична енциклопедія. – Полтава : Довкілля-К, 2011. – 844 с.
25. *Сербенська О.* Сучасна українська термінографія і проблеми екології мови // Вісник Національного університету “Львівська політехніка”. Серія “Проблеми української термінології”. – Львів : Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2002. – № 453. – С. 17–20.
26. *Смеречинський С.* Нариси з української синтакси у зв'язку з фразеологією та стилістикою. Харків, 1932: Фотопередрук з післясловом О. Горбача. – Мюнхен : Український вільний університет, 1990. – 263 с. – Режим доступу : <http://diasporiana.org.ua/movoznavstvo/1624-smerechinskiy-s-narisi-z-ukrayinskoji-sintaksi/>.
27. *Сучасна українська літературна мова / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та інші; за ред. А. П. Грищенка.* – Вид. 3-є, доповнене. – К. : Вища школа, 2002. – 439 с.
28. *Сучасна українська мова: Довідник / Л. Ю. Шевченко, В. В. Різун, Ю. В. Лисенко; за ред. О. Д. Пономаріва.* – К. : Либідь, 1996. – 320 с.
29. *Українська мова. Енциклопедія / Редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголова), М. П. Зяблюк та інші.* – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
30. *Шевельов (Шерех) Ю.* Нарис сучасної української літературної мови. – Мюнхен, 1951. – 404 с. – Режим доступу : http://movahistory.org.ua/wiki/Шевельов_Ю._Праці_наявні_в_інтернеті.
31. *Ючук І. П.* Українська мова. – К. : Либідь, 2003. – 640 с.

M. D. Ginzburg

TERMINOLOGICAL PROBLEMS OF SIA-VERBS USAGE IN UKRAINIAN SPECIAL TEXTS

The terms and definitions of basic concepts, needed for the rules formulation of sia-verbs usage, are analyzed, and the clear criterion that allows to distinguish the natural Ukrainian reverse and impersonal constructions with sia-verbs from not characteristic one.

Key words: process, action, sia-verb, transitivity/untransitivity, reversibility, impersonality, logical subject, logical object.